

หน้าที่สื่อสัมพันธ์ของประโยคคำถาม:
การเกริ่นนำชักจูงคู่สนทนา
เพื่อรักษาปฏิสัมพันธ์

The Phatic Function of Questions:
Initiating Extended Sequences to Maintain
Interaction between Speakers

พัชราพร แก้วกฤษฎางค์
Patcharaporn Kaewkitsadang

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความนี้ คือการนำเสนอหน้าที่สื่อสัมพันธ์ของประโยคคำถาม ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของภาษา โดยจะเน้นการวิเคราะห์หน้าที่เกริ่นนำ ชักจูงคู่สนทนาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนทนา เพื่อให้การสนทนา นั้นดำเนินต่อไปได้อย่างราบรื่น

บทสนทนาที่ใช้ในการวิเคราะห์ เป็นบทสนทนาจากชุดข้อมูลภาษาญี่ปุ่นธรรมชาติ (Corpus of Spontaneous Japanese หรือ CSJ) ซึ่งจัดทำขึ้นโดยสถาบันภาษาแห่งชาติ (The National Institute for Japanese Language) ของประเทศญี่ปุ่นจำนวน 4 ตัวอย่าง

จากผลการวิเคราะห์บทสนทนา แสดงให้เห็นว่าการใช้ประโยคคำถามในลักษณะเกริ่นนำ ชักจูงคู่สนทนาให้เข้าร่วมการสนทนา หรือชักจูงให้ผู้ฟังมีส่วนร่วม นี้ เป็นรูปแบบ หรือพฤติกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง

Abstract

The aim of this paper is to introduce the phatic function of questions which is one of the important functions of language. The paper focuses on the analysis of the function of stimulating or leading a listener to more actively participate in the conversation in order to enhance smooth conversation.

The four free conversations which are analysed in this paper are from “Corpus of Spontaneous Japanese” or CSJ by The National Institute for Japanese Language, Japan.

The result of the conversation analysis has shown that the use of questions to stimulate or lead the listener to more actively participate in the conversation is considered to be a social behavior or social manner for binding social relations between the speaker and the listener.

1. บทนำ

มนุษย์ใช้ภาษาในการสื่อสารกันในสังคม แต่หน้าที่ของภาษามีได้มีเพียงแค่ส่งผ่านข้อมูล ข่าวสาร เท่านั้น Roman Jakobson (1960) กล่าวว่า ภาษาสามารถแบ่งออกได้เป็น 6 หน้าที่ดังต่อไปนี้

1. หน้าที่อ้างอิง (referential function) ภาษาทำหน้าที่บอกเล่าข้อมูลหรือสาระเรื่องราวต่าง ๆ ภาษาทำให้เข้าใจตรงกันในสิ่งหรือเรื่องอ้างอิง
2. หน้าที่ทางอารมณ์ (emotive function) ภาษาทำหน้าที่ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก หรือทัศนคติของผู้พูด
3. หน้าที่ด้านความประสงค์หรือหน้าที่ด้านความปรารถนา (conative function) ภาษากระตุ้นให้เกิดการตอบสนองตามความประสงค์ของผู้พูด
4. หน้าที่สื่อสัมพันธ์ (phatic function) ภาษาทำหน้าที่กระชับความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การกล่าวทักทาย

5. หน้าที่ทางอภิปาษา (metalinguistic function) หน้าที่ในการวิเคราะห์ภาษาด้วยภาษา เช่น การศึกษาภาษาศาสตร์
  6. หน้าที่ทางกวีนิพนธ์ (poetic function) ภาษาสามารถเพิ่มอรรถรสในการรับภาษา เช่น การอ่านวรรณกรรมหรือบทกวี
- หน้าที่ทางอารมณ์ให้ความสำคัญกับผู้พูด และหน้าที่ด้านความประสงค์ให้ความสำคัญกับผู้ฟัง หน้าที่ทางอภิปาษาเป็นการใช้ภาษาเพื่อภาษา ส่วนหน้าที่ทางกวีนิพนธ์เน้นความสัมพันธ์ในตัวภาษาและสุนทรียภาพที่เกิดจากการร้อยเรียงภาษา

หน้าที่อ้างอิงเน้นสาระหรือสิ่งกล่าวถึง ในขณะที่หน้าที่สื่อสัมพันธ์ให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์ในสังคม ตัวอย่างที่แสดงหน้าที่สื่อสัมพันธ์ของภาษาได้ชัดเจน คือ การทักทาย เช่น “อรุณสวัสดิ์” หรือ “วันนี้อากาศดีจัง” นอกจากนี้หน้าที่สื่อสัมพันธ์ของภาษายังพบในรูปแบบประโยคคำถามด้วย

เนื่องจากผู้เขียนได้ศึกษาวิเคราะห์หน้าที่สื่อสัมพันธ์หรือหน้าที่ปฏิสัมพันธ์ของประโยคคำถามในภาษาญี่ปุ่น ดังนั้น จึงขอกกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่สื่อสัมพันธ์ของภาษาในหัวข้อที่ 2 และกล่าวถึงรูปแบบ และหน้าที่ของประโยคคำถามในภาษาญี่ปุ่นในหัวข้อที่ 3 ก่อนที่จะเข้าสู่หัวข้อที่ 4 วิธีการและผลการศึกษา และหัวข้อที่ 5 บทวิเคราะห์ ต่อไป

2. หน้าที่สื่อสัมพันธ์ของภาษา

Malinowski (1923) นักมานุษยวิทยาได้เล็งเห็นความสำคัญของการใช้ภาษาในเชิงหน้าที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การใช้ภาษาในการทักทายปราศรัยกันในสังคม Malinowski กล่าวว่า กิจกรรมการใช้ภาษาในการสื่อสารหรือการพูดคุยกันเป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับความรู้สึกสนุกสนานในการได้เอ่ยถ้อยคำต่อกันพูดคุยกันของมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์ในสังคมจึงสามารถก่อร่างสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หรือสามารถขจัดความเจ็บที่เกิดจากความรู้สึกตื่นเต้น หรือเศร้าได้ด้วยการใช้ภาษา หรือการเอ่ยถ้อยคำ ลักษณะกิจกรรมการสนทนาแบบนี้เรียกว่าการสนทนาที่มีลักษณะเป็นเชิงปฏิสัมพันธ์

และเขาได้กล่าวถึงการใช้ภาษาในการสนทนาในสังคมแบบนี้ว่า วัตถุประสงค์ของกิจกรรมการใช้ภาษาในลักษณะนี้ไม่ใช่การเน้นการสื่อสารส่งผ่านข้อมูลสาระเป็นสำคัญ แต่วัตถุประสงค์หลักของกิจกรรมการใช้ภาษาแบบนี้คือการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีกับผู้ฟัง ดังนั้นในกิจกรรมการใช้ภาษาในลักษณะนี้ ภาษาจึงไม่ใช่เครื่องมือที่จะส่งผ่านสาระ ความคิดของผู้พูด แต่เป็นรูปแบบหรือวิธีพฤติกรรมทางสังคม การกล่าวถ้อยคำนั้นทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในตัวเอง ดังที่เขาได้กล่าวไว้ว่า

After the first formula (to break silence, such as 'Nice day today'), there comes a flow of language, purposeless expressions of preference or aversion, accounts of irrelevant happenings, comments on what is perfectly obvious.

(Malinowski, 1923: 314)

แนวคิดของ Malinowski นี้มีอิทธิพลต่อวงการการศึกษาภาษาศาสตร์ด้วย ดังที่ได้เห็นในเรื่องความคิดเกี่ยวกับหน้าที่สื่อสัมพันธ์ของภาษาของ Jakobson (1960) เขาได้กล่าวว่า การใช้ภาษาไม่จำเป็นต้องอิงสาระ

There are messages primarily serving to establish, to prolong, or to discontinue communication, to check whether the channel works ('Hello, do you hear me?'), to attract the attention of the interlocutor or to confirm his continued attention ('Are you listening?' or in Shakespearean diction, 'Lend me your ears!' - and on the other end of the wire 'Um-hum!')

(Jakobson, 1960: 355)

Malinowski และ Jakobson มีแนวคิดที่คล้ายกัน กล่าวคือทั้งสองมองการปฏิสัมพันธ์ในฐานะการสื่อสารที่ไม่อิงสาระ หรือเนื้อหา การที่ทำให้

สามารถดำเนินการสนทนาได้ต่อไปนั่นเอง คือสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่สื่อสัมพันธ์ หรือ phatic function

3. รูปแบบและหน้าที่ของประโยคคำถามในภาษาญี่ปุ่น

ในวงการภาษาศาสตร์ภาษาญี่ปุ่น ที่ผ่านมามีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประโยคคำถามภาษาญี่ปุ่นอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อย การศึกษาวิเคราะห์ประโยคคำถามในบทความนี้ ผู้เขียนได้อ้างอิง 宮地 (Miyachi, 1951, 1979) แนวคิดของ Miyachi ได้รับการยอมรับและถูกนำไปอ้างอิงเสมอในการศึกษาเรื่องประโยคคำถาม นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้อ้างอิงแนวคิดของ 荘司 (Shooji, 1994) และ 安達 (Adachi, 1999) ซึ่งเป็นแนวคิดค่อนข้างใหม่ที่เกิดจากการศึกษาผลงานวิจัยที่ผ่านมานในอดีตอย่างละเอียดถี่ถ้วน

ผู้เขียนได้รวบรวมแนวคิดเรื่องคำจำกัดความ เงื่อนไขของรูปแบบและการใช้ประโยคคำถามของนักภาษาศาสตร์ภาษาญี่ปุ่นที่กล่าวมาข้างต้น และนำมาสรุปดังตารางที่ 1 และ 2

ตารางที่ 1 เงื่อนไขด้านรูปประโยคของประโยคคำถามในภาษาญี่ปุ่น

เงื่อนไขด้านรูปประโยค			
	宮地 (Miyachi)	荘司 (Shooji)	安達 (Adachi)
เสียงขึ้นสูงที่ท้ายประโยค	✓	✓	
มีคำช่วยบ่งความเป็นคำถามที่ท้ายประโยค	✓	✓	
มีการใช้คำแสดงคำถาม (question word)	✓	✓	
เป็นถ้อยคำที่มีส่วนที่ไม่กระ้าง (ความหมาย)	✓	✓	

ตารางที่ 2 เงื่อนไขอื่นนอกเหนือจากเงื่อนไขด้านรูปแบบประโยคของประโยคคำถามในภาษาญี่ปุ่น

เงื่อนไขอื่น			
	宮地 (Miyachi)	荘司 (Shooji)	安達 (Adachi)
ผู้ส่งสารหรือผู้พูดประสงค์จะได้คำตอบจากผู้รับสารหรือผู้ฟัง	✓	✓	✓
ผู้ส่งสารหรือผู้พูดมีความสงสัย	✓	✓	
ต้องมีผู้รับสารหรือผู้ฟัง		✓	✓
ผู้รับสารหรือผู้ฟังมีความสามารถที่จะตอบคำถาม			✓

Miyachi และ Shooji เห็นพ้องกันว่าประโยคคำถามมีเงื่อนไขด้านรูปแบบ กล่าวคือต้องเป็นประโยคที่มีคำช่วยบ่งความเป็นคำถามที่ท้ายประโยค และเป็นถ้อยคำที่มีส่วนที่ไม่กระ้าง บางครั้งมีการใช้คำแสดงคำถามและสิ่งสำคัญนอกเหนือจากรูปแบบ ก็คือ เสียง กล่าวคือ เสียงจะขึ้นสูงที่ท้ายประโยคสำหรับประโยคคำถาม

จากตารางที่ 1 และ 2 จะเห็นว่า Shooji ได้ให้ความสำคัญกับทั้งเงื่อนไขด้านรูปแบบประโยค และเงื่อนไขด้านการสื่อสารด้วย

สำหรับหน้าที่ของประโยคคำถามนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า Miyachi เห็นว่าหน้าที่ของประโยคคำถาม คือการส่งสารแสดงความสงสัย และประสงค์จะได้รับการตอบจากผู้รับสารหรือผู้ฟัง ส่วน Shooji เห็นว่า หน้าที่ของประโยคคำถามคือ การส่งสารแสดงความสงสัย และความประสงค์คำตอบจากผู้รับสารหรือผู้ฟัง และสัมฤทธิ์ผลเมื่อได้คำตอบจากผู้ฟัง เนื่องจากเงื่อนไขหรือลักษณะสำคัญของประโยคคำถามคือ ผู้ส่งสาร หรือผู้พูดมีความสงสัยไม่กระ้าง และผู้ส่งสารหรือผู้พูดมีความประสงค์คำตอบจากผู้รับสารหรือผู้ฟังดังในตารางที่ 2 ผู้เขียนตีความว่าประโยคที่มีลักษณะตรงกับเงื่อนไขรูปแบบประโยคคำถาม แต่ไม่ตรงกับเงื่อนไขการสื่อสารในตารางที่ 2 ไม่ถือว่าเป็นประโยคคำถาม

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าประโยคคำถามที่กล่าวถึงในงานของ Miyachi และ Shooji นั้นหมายถึงประโยคที่เป็นประโยคคำถามอย่างแท้จริง กล่าวคือประโยคที่มีรูปแบบประโยคเป็นรูปแบบประโยคคำถาม และหน้าที่ของประโยคคือถามเพื่อคำตอบ เช่น

ตัวอย่างที่ 1

お手洗いはどこですか ↗¹
(ห้องน้ำอยู่ที่ไหน)

ส่วน Adachi ไม่ได้ให้คำจำกัดความของประโยคคำถามโดยพิจารณาจากรูปแบบประโยค แต่พิจารณาจากหน้าที่การสื่อสารและผู้รับสารหรือผู้ฟังมากกว่า Adachi กล่าวว่าหน้าที่ของประโยคคำถามมีหลายประการ นอกจากแสดงความสงสัยและประสงค์ข้อมูลหรือคำตอบแล้ว ยังใช้ในการกล่าวทักทาย ขอร้อง อีกด้วย

Adachi กล่าวถึงประโยคคำถามในเชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์ กล่าวคือประโยคที่มีรูปแบบประโยคเป็นรูปแบบประโยคคำถาม แต่ไม่ใช้การถามเพื่อคำตอบเพียงอย่างเดียว เช่น

ตัวอย่างที่ 2

お元気ですか ↗
(สบายดีไหม)

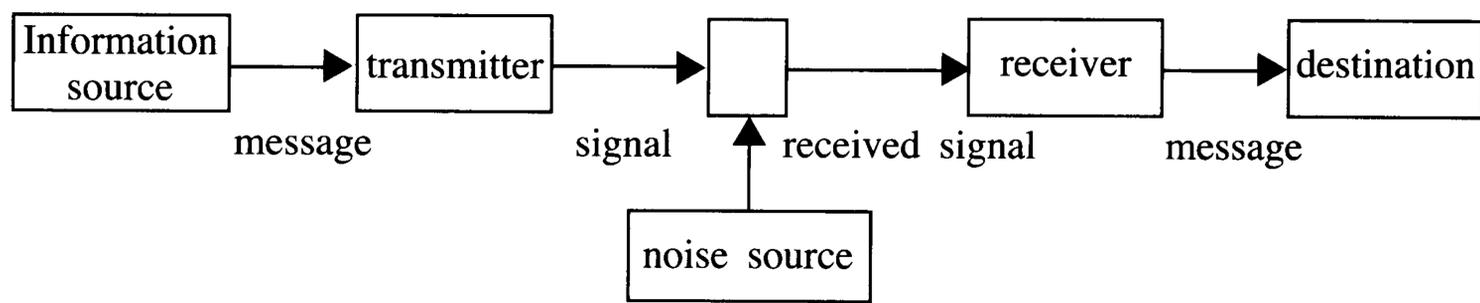
อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์หน้าที่ของประโยคคำถามควรคำนึงถึงเรื่องการสื่อสารด้วย

แนวคิดเรื่องการสื่อสารแต่เดิมนั้นมีการอ้างอิงแบบการสื่อสาร หรือ

Communication Model ของ Shannon & Weaver

---

¹ ↗ หมายถึงเสียงขึ้นสูง

(Shannon & Weaver, 1949: 7)

แบบการสื่อสารของ Shannon & Weaver นี้ เน้นสาร และการส่งสารเป็นหลัก อีกทั้งยังพิจารณารูปแบบการสื่อสารจากมุมมองของผู้ส่งสารเป็นหลัก กล่าวคือเมื่อผู้รับสารถอดรหัสหรือตีความหมายสารจากผู้ส่งสารแล้วก็หมายความว่า การสื่อสารประสบความสำเร็จหรือสัมฤทธิ์ผล ในมุมมองนี้ผู้รับสารจะอยู่ในสถานะแบบ passive และผู้รับสารไม่จำเป็นต้องมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสารที่ส่งออกมาจากผู้ส่งสาร

ทว่า ผลการวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารโดยเฉพาะในบทสนทนา (Hinds, 1982; Goodwin, 1984) พบว่า ผู้รับสารหรือผู้ฟังไม่ได้อยู่ในสถานะ passive ผู้ฟังมีการตอบสนองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การใช้คำสะกด การพูดซ้ำ หรือการถาม เป็นต้น

จากการศึกษารูปแบบและหน้าที่ของประโยคคำถามในภาษาญี่ปุ่น รวมทั้งรูปแบบการสื่อสารดังที่กล่าวมาข้างต้น ในบทความนี้จึงได้ให้คำนิยามของประโยคคำถามภาษาญี่ปุ่น คือ

ประโยคคำถามต้องมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. เป็นถ้อยคำที่มีส่วนที่ไม่กระจ่าง
2. มีการใช้คำแสดงคำถาม มีคำช่วยบ่งความเป็นคำถามที่ท้ายประโยค หรือเสียงขึ้นสูงที่ท้ายประโยค
3. ผู้ส่งสารมีเจตนาต้องการการตอบสนองจากผู้รับสาร
4. มีการตอบสนองโดยการมีส่วนร่วมในบทสนทนา หรือให้ความร่วมมือในการตอบสารของผู้รับสารและต้องมีองค์ประกอบด้านการสื่อสาร กล่าวคือมีผู้ส่งสารและผู้รับสาร

ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 3

A : 昨日会議に出席しましたか ↗
(เมื่อวานเข้าประชุมหรือเปล่า)

B : いや...
(เปล่า...)

ตัวอย่างที่ 4

A : 昨日田中さんに会いましたか ↗
(เมื่อวานได้พบคุณทานากะหรือเปล่า)

B : あいにく、他に用がありまして...
(โชคไม่ดี บังเอิญมีธุระ)

ประโยคตัวอย่างที่ 4 นี้ แม้ผู้ฟังจะไม่ได้ตอบว่า พบ หรือ ไม่พบ กลับตอบแบบอ้อมว่า บังเอิญมีธุระ (ก็เลยไม่ได้พบคุณทานากะ) แต่ก็นับว่าเป็นการตอบคำถามหรือตอบสนองต่อสารซึ่งก็คือคำถามของผู้พูด

ในหัวข้อต่อไป ผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์หน้าที่ในการเกริ่นนำหัวข้อ ชักจูงผู้ฟังเข้ามาร่วมการสนทนาของประโยคคำถามภาษาญี่ปุ่นที่มีลักษณะตรงกับเงื่อนไขซึ่งผู้เขียนกำหนดไว้ข้างต้น

4. วิธีการและผลการศึกษา

เมื่อพิจารณารูปประโยคคำถามที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จะเห็นว่าหน้าที่ของภาษาที่อยู่ในรูปแบบการใช้ประโยคคำถามมีหลายประการ เช่น ในภาษาไทย เราถามว่า “ไปไหนมา” หรือ “สบายดีไหม” เพื่อทักทายปราศรัย แต่ทั้งนี้เนื่องจากในบทความนี้จะศึกษาเฉพาะหน้าที่เกริ่นนำหัวข้อ ชักจูงผู้ฟังเข้ามาร่วมการสนทนาของประโยคคำถามดังได้กล่าวแล้วข้างต้น ดังนั้นจึงขอกล่าวเฉพาะหน้าที่สื่อสัมพันธ์โดยการเกริ่นนำหัวข้อ ชักจูงผู้ฟังให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนทนา

บทสนทนาที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นบทสนทนาอิสระจากชุดข้อมูลภาษาญี่ปุ่นธรรมชาติ² (Corpus of Spontaneous Japanese หรือ CSJ) ซึ่งจัดทำขึ้นโดยสถาบันภาษาแห่งชาติ (The National Institute for Japanese Language) ของประเทศญี่ปุ่นจำนวน 4 ตัวอย่าง ตัวอย่างละ 10 นาที ปรากฏจำนวนการใช้ประโยคคำถามในบทสนทนาดังนี้

ตารางที่ 3 จำนวนครั้งของการใช้ประโยคคำถามในบทสนทนาตัวอย่าง

บทสนทนา	ระยะเวลา	จำนวนครั้งของประโยคคำถามโดย L ³	จำนวนครั้งของประโยคคำถามโดย R
F0036 ⁴	12 นาที 23 วินาที	32	2
F0045	11 นาที 34 วินาที	27	5
M0007	12 นาที 51 วินาที	8	1
M0053	11 นาที 34 วินาที	34	0

จากการวิเคราะห์ลักษณะการใช้ประโยคคำถามในบทสนทนาอิสระทั้งหมด 4 ตัวอย่าง พบว่าประโยคคำถามปรากฏในบทสนทนาส่วนของ L มากกว่าในบทสนทนาส่วนของ R และทุกครั้งที่มีประโยคคำถามปรากฏจะต้องมีการตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่งจาก R (หรือ L ในกรณีที่ R เป็นผู้กล่าวประโยคคำถาม)

² ชุดข้อมูลภาษาญี่ปุ่นธรรมชาตินี้บรรจุเสียงพูดทั้งในรูปแบบ การพูดบรรยายทางวิชาการ บทสนทนา รวมทั้งสิ้น 660 ชั่วโมง บทสนทนาอิสระมี 16 บทสนทนา แต่เนื่องจากใน 16 บทสนทนาอิสระนี้มีบทสนทนาเชิงวิชาการรวมอยู่ด้วย ผู้เขียนจึงคัดเลือกเฉพาะบทสนทนาอิสระในหัวข้อทั่วไปเพียง 4 บทสนทนา บทสนทนาละประมาณ 10 นาที

³ L หมายถึง ผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ หรือผู้เริ่มการสนทนา R หมายถึง ผู้ถูกสัมภาษณ์หรือผู้ที่ไม่ใช่ผู้เริ่มบทสนทนา

⁴ รหัสอ้างอิงของบทสนทนา

5. บทวิเคราะห์

ดังผลการศึกษาที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น ประโยคคำถามปรากฏในบทสนทนา ส่วนของ L มากกว่า ในบทสนทนาส่วนของ R และทุกครั้งที่มีประโยคคำถาม ปรากฏจะต้องมีการตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่งจาก R หรือ L และการสนทนา ก็จะดำเนินต่อไป ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า ประโยคคำถามทำหน้าที่ในการ เกริ่นนำ ชักจูงผู้ฟังเข้าให้มีส่วนร่วมในหัวข้อสนทนา และยังเป็นตัวขับเคลื่อน ทำให้การสนทนาดำเนินต่อไปได้อย่างไม่ติดขัด

เนื่องจากการใช้ประโยคคำถามมีความประสงค์การตอบสนองจากผู้ฟัง จึงเป็นเสมือนพลังในการดึงผู้ฟังให้ตอบสนองต่อประโยคคำถาม ซึ่งพลังในการดึงผู้ฟังให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการสนทนา หรือมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการสื่อสารนี้ ทำให้ผู้ฟังรู้สึกมีส่วนร่วมหรือส่วนร่วมสร้างการสนทนา ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง

ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างบทสนทนา 2 ตัวอย่างเพื่อให้เห็นหน้าที่ของ ประโยคคำถามในการเกริ่นนำ ชักจูงผู้ฟังให้เข้ามีส่วนร่วมในหัวข้อสนทนา

ตัวอย่างที่ 5⁵

0067 L⁶: 理工学部 ↘

(คณะวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์)

0068 R : (F はい)

(ครับ)

---

⁵ บทสนทนา L คู่กับ R เกี่ยวกับชีวิตนักศึกษา L กับ R ยังไม่เคยพบกัน มาก่อนทั้งคู่

⁶ หมายเลข 4 หลัก คือรหัสอ้างอิงของแต่ละบทสนทนา
= หมายถึง การพูดพร้อมกันในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ อีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ทัน พุดจบหรือไม่หยุดเงี้ยวเกิน 0.2 วินาที

/ หมายถึง หน่วยความหมายหรือหน่วยวลีหนึ่ง

↘ หมายถึง เสียงขึ้นสูง

F หมายถึง filler

- 0069 L : で / 土木なんですか。↵
(วิศวโยธาเหรอ)
- 0070 R : そろです / 工学部の / 土木
(ใช้ครับ คณะวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ วิศวโยธา)
- 0071 L : (F ぶん) / 何を / 勉強するの ↵
(เหรอ เรียนเกี่ยวกับอะไรเหรอ)
- 0072 R : (F まー) (F そのー) / 橋の / 設計とか =
(ก็ เอ้อ พวกออกแบบก่อสร้างสะพาน)
- 0073 L : = (F ぶん) =
(อ๊--ม)
- 0074 R : = 後ろ / 川の
(แม่น้ำด้านหลัง)
- 0075 R : 流量の
(อัตราการไหลของน้ำ)
- 0076 L : (F ぶん) =
(อ๊--ม)
- 0077 R : = 流量は / どれぐらい / 流れるかを / 計算したり
(อัตราการไหลของน้ำ ก็คำนวณว่าไหลปริมาณเท่าไรต่อวินาที)
- 0078 R : ダム / 作ったり =
(สร้างเขื่อนบ้าง)
- 0079 L : = (F ぶん)
(อ๊อ)
- 0080 L : (F (? あ)) (F あー) =
(ฮะ) (อ๊อ)
- 0081 R : = などなど =
(เป็นต้น)
- 0082 L : = じゃ / 建築とは / 全く / 違う ↵
(ถ้างั้น ก็แตกต่างกับสถาปัตย์เลยใช้ไหม)

- 0083 R: (F ま) / 似てはいるんすけど / 建築は / (F まー) / 建物じゃないですか =
(อีม แต่ก็คล้ายกันนะ แต่ สถาปัตยกรรม เอ่อ สร้างตึกใช้ไหม)
- 0084 L: = (F ーん)
(อี--ม)
- 0085 R: で / 土木は / (D' もっ) / もっと / それより / 大きい
(โยธาใหญ่กว่านั้น)
- 0086 L: (F ーん) =
(อี--ม)
- 0087 R: = 道路とか =
(พวกถนน)
- 0088 L: = < 雑音 > =
(เสียงรบกวน)
- 0089 L: (F ーん) =
(อี--ม)

ในช่วงต้นของการสนทนา L เริ่มต้นด้วยคำถาม (0067 L) เมื่อได้
รับการตอบสนองด้วยประโยคหรือวลีสั้น ๆ จาก R (0068 R) L ยังดำเนิน
การสนทนาด้วยคำถามต่อไป จนถึงช่วง 0072 R ที่ R มีการเข้าร่วมในการ
สนทนามากขึ้นด้วยการบอกเล่าเรื่องราวด้วยประโยคที่ยาวมากขึ้น (ตั้งแต่ 0072
R ถึง 0081 R) ในช่วงนี้ L จะตอบสนองต่อการเล่าเรื่องราวของ R ด้วยการ
ใช้คำสะกดเป็นส่วนใหญ่ ในช่วง 0082 L นั้น L ชักจูง R เข้าสู่บทสนทนา
ใหม่ด้วยการตั้งคำถามในหัวเรื่องที่ใกล้เคียงกัน (วิเคราะห์โยธากับสถาปัตยกรรม) และ
R ได้ตอบสนองต่อคำถามนี้ด้วยการอธิบายความแตกต่างระหว่างวิศวกรรม
โยธากับสถาปัตยกรรม และการสนทนาจึงดำเนินต่อ

⁷ D หมายถึงการสะกด หรือการพูดใหม่

ตัวอย่างที่ 6⁸

- 0373 L : 作り方とか/そういうのは/やっぱり/こう/勉強しなくちゃ/できないもんなの↵
(พวกวิธีทำนี่ ถ้าไม่เรียน ก็จะทำไม่ได้เลยเธอ)
- 0374 R : (F いや)
(ไม่หรอก)
- 0375 R : 見れば/もう
(ถ้าดู ก็)
- 0376 L : できる↵
(ทำได้เลยเธอ)
- 0377 R : 一日で/多分/できるんじゃないかっていうぐらい=
(ประมาณว่าแค่วันเดียวก็น่าจะทำได้แล้ว)
- 0378 L : = (F ぶん) =
(อึ--ม)
- 0379 R : =複雑そうで/いて/結構/簡単みたいな=↵
(แบบว่าดูเหมือนยากแต่ง่าย)
- 0380 L : = (F あ)/そうなんだ
(อ้อ เธอ)
- 0381 L : (F あの)/においが/凄い/鼻に/付かないですか=↵
(แล้วกลิ่นมันไม่เหม็นติดจมูกเธอ)
- 0382 R : (F あー)/付きます/本当に/始めた
(อ้อ ติดสิ จริง ๆ ตอนเริ่ม)
- 0383 R : 最初の/日とかは=
(วันแรกที่เริ่มงานนี่)
- 0384 L : = (F あー)
(อึ--อ)

---

⁸ บทสนทนา L คู่กับ R เกี่ยวกับชีวิตนักศึกษา L กับ R ยังไม่เคยพบกันมาก่อนทั้งคู่ ในส่วนที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้เป็นตอนที่กำลังพูดถึงการทำงานพิเศษที่ร้านอาหารจานด่วน (fast food)

- 0385 R : もう / 夜に / なっても / 何か / 肉の / 焼ける / 音が / 頭に / 響いて
(ขนาดตอนกลางคืน เสียงเนื้ออย่างยังแฉ่วอยู่ในหัวเลย)
- 0386 L : (F うわー)
(เหวอ)
- 0387 L : <ため息> =
(ถอนหายใจ)
- 0388 R : =結構
(ค่อนข้าง)
- 0389 R : =大変でしたけど =
(ลำบากเหมือนกัน)
- 0390 L : = (F うーん) / (o た) =
(อึ--อ) (ท)
- 0391 R : =でも / それも / (o い)
(แต่ ก็) (หนึ่)
- 0392 R : =一ヶ月ぐらいで
(ประมาณหนึ่งเดือน)
- 0393 L : (F うーん)
(อึ--อ)
- 0394 R : 普通に / 慣れてきちゃう = ㄱ
(ก็เริ่มชินไปเอง)
- 0395 L : =なっっちゃうんだ
(ชินไปเอง)
- 0396 L : <笑>
(หัวเราะ)
- 0397 L : なるほどね
(อ้อ เหวอ)
- 0398 L : 食べたくなくなる ㄱ
(ไม่อยากกินไปเลยใช่ไหม)

- 0399 L : (? って) / (? こう) / (o た) / もう / 食べ / (o み) / みるのも / 嫌だとか / そういふ / 風には / ならないんだ
(? ทื่อ) (? เอ๋อ) (ก) (กินก็) (ท) (เห็นก็ยังไม่อยากเห็นเลย ไม่เป็นถึงขนาดนั้น)
- 0400 R : (F あー) / ならないすけど / お金を / 出してまで / (o か)
(อ้อ) (ไม่เป็น แต่ ก็ไม่ถึงกับลงทุนเสียเงิน)(ซ)
- 0401 R : 食べようとは =
(กิน)
- 0342 L : = <笑>
(หัวเราะ)
- 0403 R : ちょっと / 思わなく / なってもきますね。
(ไม่คิดอยากทำ)
- 0404 L : なるほどね =
(อ้อ เหรอ)
- 0405 R : = (F ええ)
(อ้อ)
- 0406 L : 何か / スポーツとかは / やってるんですか。 ↗
(แล้วนี่เล่นกีฬาอะไรบ้างไหม)
- 0407 R : 昔 / 野球を / やってましたね。
(เมื่อก่อน เล่นเบสบอล)
- 0408 L : (F ーん) (F ーん) / 今は / もう / やってない =
(อึ--อ)(อ้อ) (ตอนนี้ไม่ได้เล่นแล้วเหรอ)
- 0409 R : = 今は / 特に / やってないすね。
(ตอนนี้ไม่ได้เล่น)

บทสนทนาตัวอย่างที่ 6 เริ่มต้นด้วยคำถามจาก L เช่นเดียวกับการเริ่มบทสนทนาในตัวอย่างที่ 5 รูปแบบการดำเนินการสนทนาคล้ายกับรูปแบบในบทสนทนาตัวอย่างที่ 5 กล่าวคือ ในช่วงต้นของการสนทนา L เริ่มต้นด้วยคำถาม (0373 L) เมื่อได้รับการตอบสนองไม่มากนักจาก R (0374 R และ

0375 R) L จึงดำเนินการสนทนาด้วยคำถามที่เกี่ยวข้องในหัวข้อเดิมต่อถึง 0381 L ซึ่ง L ได้ถามเกี่ยวกับกลิ่นอาหารซึ่งเป็นหัวข้อใกล้เคียงกับวิธีการปรุงอาหารซึ่งเป็นหัวข้อสนทนาในช่วงต้น และ R ดำเนินการสนทนาด้วยการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับกลิ่นอาหารและความเคยชินกับกลิ่นอาหาร (0382 R ถึง 0403 R) โดยมี L เป็นผู้ฟังและตอบสนองต่อเรื่องราวของ R ด้วยการ

ใช้คำสะกดและการเสริมความ เมื่อ R จบการเล่าเรื่องกลิ่นอาหาร (0405 R) L ก็ดึง R เข้าสู่บทสนทนาใหม่ด้วยการตั้งคำถามเกริ่นนำเกี่ยวกับเรื่องกีฬา ซึ่งเป็นการเปลี่ยนหัวข้อเรื่องโดยสิ้นเชิง เมื่อ R ตอบคำถามการสนทนาจึงดำเนินต่อ

ในบทสนทนาตามตัวอย่างข้างต้น หากไม่มีประโยคคำถามจาก L บทสนทนาข้างต้นก็อาจจะสิ้นสุดลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นประโยคคำถามจึงทำหน้าที่ในการเกริ่นนำชักจูงผู้ฟังให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนทนา และทำให้การสนทนาดำเนินต่อไปได้อย่างราบรื่น

ประโยคคำถามที่ทำหน้าที่สื่อสัมพันธ์ในการสนทนาสามารถแบ่งย่อยได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ประเภทของประโยคคำถามเชิงสื่อสัมพันธ์

ประเภทของประโยคคำถามเชิงสื่อสัมพันธ์	วัตถุประสงค์
ประโยคคำถามเกริ่นนำ	เพื่อนำเข้าสู่หัวข้อสนทนา และกระตุ้นการตอบสนองของผู้ฟัง
ประโยคคำถามที่เปลี่ยนหัวข้อสนทนา	เพื่อแสดงความประสงค์ของผู้พูดว่าต้องการให้การสนทนาดำเนินต่อไป และเพื่อกระตุ้นผู้ฟังให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการสนทนา

ประโยคคำถามที่ทำหน้าที่สื่อสัมพันธ์สามารถแบ่งได้เป็นประโยคคำถามเกริ่นนำ เพื่อนำผู้ฟังเข้าสู่หัวข้อสนทนา และกระตุ้นการตอบสนองของผู้ฟัง ดังเช่นใน 0373 L หรือ 0067 L และประโยคคำถามที่ทำหน้าที่เปลี่ยนหัวข้อเรื่องในการสนทนาเมื่อหัวข้อเดิมไม่ได้รับการตอบสนองที่ดีจากผู้ฟัง

ดังเช่นใน 0406 L ประโยคคำถามประเภทนี้ใช้เพื่อแสดงความประสงค์ของผู้พูดว่าต้องการให้การสนทนาดำเนินต่อไป และเพื่อชักจูงและกระตุ้นผู้ฟังให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการสนทนา

เมื่อลองคิดถึงบทสนทนาที่มีแต่ประโยคบอกเล่า บทสนทนานั้นก็คงจะดำเนินไปอย่างไม่สมคูล ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพูดอย่างเดียว บทสนทนาแบบนี้คงไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

6. สรุป

หน้าที่ของประโยคคำถามเพื่อการสื่อสารสัมพันธ์สำคัญอย่างยิ่งในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ประโยคคำถามชนิดนี้ไม่ใช่เพียงต้องการข้อมูลหรือคำตอบจากผู้ฟัง แต่เพื่อดึงผู้ฟังให้เข้าร่วมกิจกรรมภาษาหรือการสนทนาด้วยกันซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญ ทำให้ผู้ฟังไม่รู้สึกละโดดเดี่ยวและทำให้การสนทนาดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่องและราบรื่น

ประโยคคำถามทำหน้าที่นี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องด้วยรูปแบบและวัตถุประสงค์ของประโยคคำถาม (ดูตารางที่ 1 และ 2) และจากการถาม-ตอบนำไปสู่การถาม-ตอบ(สนอง) หรือปฏิกิริยาเชิงปฏิสัมพันธ์ ประโยคคำถามจึงถูกใช้ในการชักจูงผู้ฟังเข้าร่วมในการสนทนาซึ่งเกิดจากแรงจูงใจเชิงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทั้งของผู้พูดและผู้ฟัง

ดังนั้นประโยคคำถามจึงเป็นรูปแบบภาษาที่ใช้ในการสร้างและดำรงการสนทนาซึ่งเป็นกิจกรรมทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์

หมายเหตุ

สัญลักษณ์ที่ปรากฏในบทสนทนาตัวอย่าง เช่น /, D, F, ↗ ผู้เขียนเพิ่มเติมเอง ไม่มีปรากฏในชุดข้อความต้นฉบับ ยกเว้น หมายเลขที่อ้างอิง

บรรณานุกรม

- 安達太郎 (1999). 『日本語疑問文における判断の諸相』 東京：くろしお出版.
- 今田滋子 (1983). 「質問と説明」 水谷修 (編) 『講座日本語の表現 3 話し言葉の表現』 東京：筑摩書房. 67-80.
- 国立国語研究所・情報通信研究機構 (2004). 『日本語話し言葉コーパス』 (Corpus of Spontaneous Japanese) 文部科学省科学技術振興調整費開放的融合研究制度課題「話し言葉の言語的・パラ言語的構造の解明に基づく『話し言葉工学』の構築」(1999-2003 総括責任者：古井貞熙)
- 荘司育子 (1994). 「文末の助詞「カ」の機能－質問文を中心にして－」 大阪外国語大学留学生日本語教育センター(編) 『日本語・日本文化』 20, 19-33.
- 菅原和孝 (1998). 『会話の人類学－ブッシュマンの生活世界 (2)』 京都：京都大学学術出版会.
- 宮地裕 (1951). 「疑問表現をめぐって」 『国語国文』 20 (7), 1-16.
- 宮地裕 (1979). 『新版文論』 東京：明治書院.
- Athanasiadou, A. (1991). The discourse functions of question. *Pragmatics* 1: 107-122.
- Freed, A. (1994). The form and function of questions in informal dyadic conversation. *Journal of Pragmatics* 21(6): 621-644.
- Goffman, E. (1981). Replies and Responses. *Language in Society* 5(3): 257-313.
- Goody, E. (1978). Towards a theory of questions. In: Goody, E.N. (ed.). *Question and Politeness: Strategies in Social Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 17-43.
- Goodwin, C. (1984). Notes on story structure and the organization of participation. In: Atkinson, M. and Heritage, J. (eds.). *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 225-246.

Hinds, J. (1982). Japanese conversational structures. *Lingua* 57: 301-326.

Jakobson, R. (1960). Closing statement: linguistics and poetics. In: Sebeok, T.A. (ed.). *Style in Language*. Cambridge, M.A.: M.I.T. Press, pp. 350-378.

Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.

Levinson, S. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Malinowski, B. (1923). The problem of meaning in primitive languages. In: Ogden, C.K. and Richards, I.A. (eds.). *The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science of Symbolism*. London: Routledge and Kegan Paul, pp. 296-336.

Shannon, C. and Weaver, W. (1949). *The Mathematical Theory of Communication*. Chicago, I.L.: University of Illinois Press.

Schegloff, E. (1980). Preliminaries to preliminaries: Can I ask you a question?. *Sociological Inquiry* 50(3-4): 104-152.